

Monumentnummer*: 531730

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 28 november 2014
Kadaster deel/nr 82974/143

*Woonplaats** Culemborg
*Gemeente** Culemborg
*Provincie** Gelderland

Locatiennaam Culemborg
Locatieomschrijving Betonnen werken Coupure Diefdijk-A2

*Kadastrale gemeente** Culemborg
*Sectie** L
*Kadastraal object**
Appartement aanduiding
Grondperceel 126

*Omschrijving***

Cluster 63.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

MITRAILLEURKAZEMAT DIEFDIJK-NOORD als onderdeel van lineaire en accesverdediging met loopgravenstelsels, groepsschuilplaatsen en dergelijke. Vanwege de kort voor de Tweede Wereldoorlog ontworpen Rijksweg 2 (nu A 2), die de Diefdijk kruist bij Zijderveld, is bij dit acces een concentratie van betonnen verdedigingswerken gerealiseerd, waaronder een mitrailleurkazemat. Behalve de verdediging van het acces speelde ook de aan het begin van de 20ste eeuw ingezette deconcentratie van de verdediging een rol bij de bouw van verspreide kazematten. Deconcentratie van de verdediging was onder meer een antwoord op de komst van het getrokken geschut (met puntvormige projectielen), de brisantgranaat (met hoogexplosieve springlading) en op het verschijnen van mobiel en verdragend geschut. In de laatste decennia van de 19de eeuw werden forten zo gemakkelijke en kwetsbare doelwitten die grote risico's opleverden door de erin geconcentreerde functies. Vanaf het einde van de 19de eeuw werd daarom een deconcentratie van functies uitgevoerd, onder meer in de vorm van de aanleg van tussenbatterijen, al dan niet voorzien van batterijschuilplaatsen. Verder legde men (in lineair verband) tussen de forten (semi)permanente en tijdelijke werken aan, zoals

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

kilometers lange 'gedekte wegen' en vaak ook tientallen aarden en betonnen werken. Hieronder waren lange aarden wallen, in mobilisatietijd aan te leggen (houten, aarden en betonnen) loopgraven, manschappen- en geschutopstellingen, kazematten, manschappenschuilplaatsen en versperringen, e.d. Ook de opkomst van veel snellere aanvals- en vervoersmiddelen - zowel over land als door de lucht - waardoor verrassingsaanvallen mogelijk werden, speelde hierbij een rol, vooral in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog. Deconcentratie van de verdediging was een verschijnsel dat zich op veel plaatsen voordeed, maar vooral in het vlakke en 'overzichtelijke' Nederland. Zo zijn in de jaren '30 omstreeks 40 zogenoemde VIS 77-kazematten gebouwd (naar: Voorschrift Inrichten Stellingen no. 77, uit 1928). Deze kazematten kwamen meestal tot stand vanwege wijzigingen in de verkeersinfrastructuur, die een verzwakking van een verdedigingslinie betekenden. De kosten werden daarom gewoonlijk gedragen door de veroorzaker van de verzwakking en niet door het Ministerie van Oorlog. In een aantal gevallen binnen de Nieuwe Hollandse Waterlinie kwamen per locatie drie stuks van deze VIS 77-kazematten tot stand, maar bij Rijksweg 2 werd volstaan met twee exemplaren: een mitrailleurkazemat en een kanonkazemat, beide ten noorden van de weg. Ze zijn gebouwd in 1935 en werden respectievelijk Diefdijk-Noord en Diefdijk-Zuid genoemd. De mitrailleurkazemat ligt op terrein dat behoorde aan een in februari 1991 ontplofte vuurwerfabriek en is niet te bezoeken. De toen als vuurwerkbunker gebruikte kazemat was bekleed met een bakstenen mantel.

Omschrijving

MITRAILLEURKAZEMAT DIEFDIJK-NOORD, gelegen ongeveer 550 m noordelijk van de A2 bij Zijderveld, nabij het oostelijk talud van de Diefdijk en schuilgaand in bosschages. De volgens VIS 77 gebouwde, gewapend betonnen kazemat is ongeveer vier meter hoog en is vermoedelijk voorzien van een circa anderhalve meter dik gewapend betonnen dak. Als dekking voor de toegang ligt aan de keelzijde links een vooruitstekende, betonnen muur. Boven de toegang in reliëf: omkaderd '1935'. De kazemat is voor een gedeelte aan het zicht onttrokken door naoorlogs metselwerk en is uit dit oogpunt beperkt kenmerkend. Aan de frontzijde heeft de kazemat een recht opgaande, gewapend betonnen gevel. In deze gevel vermoedelijk een ca. 1 x 1,5 m metend, door spoorrails vertand, rechthoekig schietgat. Een aarden dekking ontbreekt.

Waardering

De MITRAILLEURKAZEMAT DIEFDIJK-NOORD, gelegen ongeveer 550 m noordelijk van de A2 bij Zijderveld, is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op het systeem van: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit 1935, een voorbeeld is van een gewapend betonnen mitrailleurkazemat.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en vanwege de onderlinge functionele, functioneel-ruimtelijke en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en met het acces van de nieuw aangelegde Rijksweg 2.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Het onderdeel is beperkt representatief doordat het ten dele is omhuld door een baksteenbekleding.

* Het onderdeel is vanwege een explosie vermoedelijk matig bewaard, maar laat zich als gebouwd onderdeel nog wel in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie